

Dari *Barisan* ke *Pakatan*: Berubahnya dinamik Pilihan Raya Umum Kuala Lumpur 1955-2013

Junaidi Awang Besar^{1&2}, Mazlan Ali³

¹Pusat Pengajian Sosial, Pembangunan dan Persekitaran, Fakulti Sains Sosial dan Kemanusiaan, Universiti Kebangsaan Malaysia, Bangi, Selangor, ²Jabatan Geografi, Fakulti Sastera dan Sains Sosial, Universiti Malaya, Kuala Lumpur, ³UTM PERDANA School of Science, Technology and Innovation Policy, Universiti Teknologi Malaysia, Kuala Lumpur

Correspondence: Junaidi Awang Besar (email: jab@ukm.edu.my)

Abstrak

Perkembangan dan proses politik demokrasi di Kuala Lumpur telah bermula seawal tahun 1952 apabila berlangsungnya Pilihan Raya Municipal yang ketiga dan diikuti Pilihan Raya Perundangan Persekutuan 1955 berikutan inisiatif kerajaan British memberi peluang kepada pemimpin-pemimpin tempatan Tanah Melayu ke arah berkerajaan sendiri. Dari segi geopolitik, Kuala Lumpur, amat penting bagi mana-mana parti politik terutamanya yang memerintah kerana ia merupakan *powerhouse* negara di mana tempat letaknya Parlimen Malaysia dan menjadi lokasi cabang utama eksekutif dan kehakiman kerajaan Persekutuan sejak sekian lama. Sehingga pertengahan 1960-an, Kuala Lumpur menjadi kubu kuat parti-parti pembangkang berfahaman sosialis yang mendominasi politik demokrasi tetapi peningkatan faham perkauman menyaksikan kebangkitan parti-parti pembangkang berasaskan bukan Melayu seperti DAP dan Gerakan. Di Kuala Lumpur prestasi pilihanraya parti Perikatan (kini Barisan Nasional/BN) mengalami arus naik turun sepanjang lima dekad sejarah pilihanraya umum. Ia memenangi kedua-dua kerusi parlimen pada 1955, satu daripada lima pada 1959, tiga daripada lima pada 1964, satu daripada sebelas pada 2008 dan dua daripada sebelas pada 2013. Ia kehilangan kesemua lima kerusi pada 1969, dua daripada lima masing-masing pada 1974, 1978 dan 1982, tiga daripada tujuh masing-masing pada 1986 dan 1990, enam daripada sepuluh masing-masing pada 1995 dan 1999, tujuh daripada sebelas pada 2004, sepuluh daripada sebelas pada 2008 dan 9 daripada 11 pada 2013, lantas mencerminkan betapa radikalnya perubahan dinamik dalam lima dekad politik pilihanraya umum Kuala Lumpur.

Katakunci: dinamik pilihanraya, geopolitik, kerajaan, parlimen, perkauman, Pilihan Raya Umum

From *Barisan* to *Pakatan*: The changing dynamics of Kuala Lumpur general elections 1955-2013

Abstract

Development and democratic political processes in Kuala Lumpur had started as early as 1952 when the third Municipal Election was held. This was followed by Federal Legislative Election 1955 in the wake of the British government's initiative to open up opportunities for Malaya's local leaders to forge towards self-government. In geopolitical terms the vital importance of Kuala Lumpur is self evident for any political parties especially the ruling party as it is an electoral 'powerhouse' in which is located the iconic Malaysian Parliament and the headquarters of other executive and judicial branches of the Federal government. Until the mid-1960s, Kuala Lumpur had been the stronghold of socialist opposition parties but the subsequent ascendance of race-based mainstream politics has witnessed the rise of non-Malay-based opposition parties such as the DAP and Gerakan. The electoral performance

of the ruling Alliance (now BN) has waxed and waned during the course of the thirteen GEs. It won all the two parliamentary seats in 1955, one of five in 1959, three of five in 1964, one of eleven in 2008 and two of eleven in 2013. It lost all five seats in 1969, two of five in 1974, 1978 and 1982 respectively, three of seven in 1986 and 1990 respectively, six of ten in 1995 and 1999 respectively, seven of eleven in 2004, ten of eleven in 2008 and 9 of 11 in 2013, thus reflecting the radically changing dynamics of five decades of Kuala Lumpur electoral politics.

Keywords: electoral dynamics, general elections, geopolitics, government, parliament, racism

Pengenalan

Politik di Kuala Lumpur amat istimewa untuk dikaji kerana kedudukannya sebagai ibu negara ini yang mengalami proses urbanisasi/perbandaran serta perkembangan ekonomi yang pesat dan mempunyai komposisi kaum yang seimbang. Situasi politik Kuala Lumpur juga dapat dijadikan indikator kepada senario politik nasional. Kuala Lumpur sebagai ibu negeri pentadbiran kerajaan persekutuan Negeri-Negeri Melayu Bersekutu (NNMB) dan pusat kegiatan sosio-ekonomi yang penting di Tanah Melayu telah menjadi medan awal pergerakan nasionalisme Melayu yang banyak berpusat di Kampung Baru dan golongan ini sama ada reformis-reformis agama berpendidikan Arab, intelek radikal berpendidikan Melayu dan pentadbir-pentadbir berpendidikan Inggeris, telah melahirkan pertubuhan-pertubuhan yang meliputi seluruh Tanah Melayu secara besar-besaran supaya boleh mempersiapkan orang-orang Melayu sebagai satu bangsa bagi menguruskan hal ehwal mereka sendiri pada masa hadapan. Pada akhir tahun 1920-an dan awal tahun 1930-an, perkembangan sosio-ekonomi dan politik yang mencetuskan ancaman terhadap kedudukan orang Melayu telah mendorong kumpulan-kumpulan pemuda dari intelek radikal berpendidikan Melayu dan golongan atasan birokrat berpendidikan Inggeris menubuhkan pertubuhan-pertubuhan bersifat kebangsaan dengan cita-cita yang lebih besar. Perkara ini timbul dari tiga isu yang utama yang dianggap oleh orang Melayu sebagai perkara-perkara penting yang membabitkan kepentingan mereka iaitu isu perombakan semula pemusatan pentadbiran (desentralisasi) Negeri-Negeri Melayu Bersekutu (NNMB), kemesetan ekonomi dan tuntutan kaum Cina untuk peranan lebih besar dalam urusan pentadbiran dan pemerintahan. Keputusan pilihan raya bagi Kuala Lumpur sehingga 2004 memperlihatkan penguasaan BN di kawasan Melayu dan campuran manakala DAP terus menguasai kawasan majoriti kaum Cina namun status quo tersebut berubah pada Pilihan Raya Umum (PRU) 2008 dan 2013. Justeru artikel ini akan menganalisis pola pengundian dan faktor isu dalam mempengaruhi keputusan PRU 1955-2013 di Kuala Lumpur.

Metodologi dan kawasan kajian

Sumber data kajian diperolehi daripada kaedah kepustakaan untuk mendapatkan data yang berkaitan perkembangan pilihan raya umum di Kuala Lumpur. Maklumat sekunder diperolehi dari data, laporan, kertas kerja, artikel, buku prosiding, buku rujukan ilmiah, akhbar dan jurnal. Kuala Lumpur, ibu negara Malaysia merupakan satu dari tiga wilayah di bawah pentadbiran Kerajaan Persekutuan. Kuala Lumpur yang meliputi tanah seluas 244 kilometer persegi (94 batu persegi) dengan anggaran penduduk lebih 1.6 juta orang tergolong dalam sebuah kawasan metropolitan besar meliputi sebahagian besar Lembah Klang, iaitu pengelompokan bandar-bandar yang didiami seramai lebih dari 7.2 juta orang penduduk. Bandaraya ini menjadi pusat industri, kebudayaan, pendidikan dan ekonomi kerana kedudukannya sebagai ibu negara Malaysia.

Dari aspek geografi fizikal, Kuala Lumpur terlindung oleh Banjaran Titiwangsa di timur dan pulau Sumatera, Indonesia di barat. Kuala Lumpur beriklim hutan hujan tropika yang panas dan cerah dengan curahan hujan yang lebat sepanjang tahun, terutamanya ketika musim monsun timur laut dari bulan Oktober hingga Mac. Suhunya agak malar iaitu maksimumnya sekitar 31 and 33 °C (88 and 91 °F) tetapi tidak pernah melampaui 37 °C (99 °F), sementara minimumnya sekitar 22 and 23.5 °C (72 and

74 °F) dan tidak pernah kurang daripada 19 °C (66 °F). Kuala Lumpur lazimnya menerima curahan hujan sebanyak 2,266 mm (89.2 in) setiap tahun; bulan Jun dan Julai agak kering, namun demikian curahan hujan biasanya melebihi 125 mm (5 in) sebulan. Banjir sering berlaku di Kuala Lumpur apabila hujan turun dengan lebatnya, khususnya di pusat bandaraya dan kawasan hilir. Adakalanya, Kuala Lumpur dan kawasan sekitarnya dicemari oleh jerebu akibat kepulan zarah-zarah habuk dari kebakaran hutan di Pulau Sumatera, menjadikan jerebu sebagai salah satu punca utama pencemaran di bandaraya di samping pembakaran terbuka, pengeluaran bahan-bahan pencemar dari kenderaan bermotor dan kerja-kerja pembinaan.

Sehingga tahun 2014, Kuala Lumpur mengandungi 11 bahagian pilihan raya Parlimen, 216 Daerah Mengundi (Lihat Rajah 1), 1349 saluran mengundi dengan komposisi 44.4 peratus adalah Melayu, 43.2 peratus Cina, 11.1 peratus India dan 1.4 peratus kaum-kaum lain dengan 792,017 pemilih (pengundi) berdaftar. Dari segi jantina pengundi, terdapat 396,952 pemilih (50.12 peratus) lelaki dan 395,119 pemilih (49.88 peratus) adalah perempuan. Jika dilihat kepada jenis pengundi, 751,322 pemilih (94.86 peratus) adalah Pengundi Biasa, Pengundi Tentera dan Pasangan 24,892 pemilih (3.14 peratus), Pengundi Polis dan Pasangan 15,453 pemilih (1.95 peratus) dan Pengundi Luar Negara 404 pemilih (0.05 peratus).

Sumber: Diubahsuai daripada Peta AGISwlk, Kementerian Wilayah Persekutuan dan Kesejahteraan Bandar, Putrajaya 2012; Pelan Bahagian-Bahagian Pilihan Raya di 11 kawasan Parlimen dalam Wilayah Persekutuan Kuala Lumpur Mengikut Daerah-Daerah Mengundi, Jabatan Ukur dan Pemetaan Malaysia

(Nota: P114 Kepong; P115 Batu; P116 Wangsa Maju; P117 Segambut; P118 Setiawangsa; P119 Titiwangsa; P120 Bukit Bintang; P121 Lembah Pantai; P122 Seputeh; P123 Cheras; dan P124 Bandar Tun Razak)

Rajah 1. Peta kedudukan kawasan-kawasan Parlimen dan Daerah-Daerah Mengundi di Kuala Lumpur

Hasil kajian

Perkembangan dan proses politik demokrasi di Kuala Lumpur pada Pilihan Raya Perundangan Persekutuan 1955 berikutan inisiatif kerajaan British memberi peluang kepada pemimpin-pemimpin tempatan Tanah Melayu ke arah berkerajaan sendiri. Dari segi geopolitik, Kuala Lumpur, amat penting bagi mana-mana parti politik terutamanya yang memerintah kerana ia merupakan pusat kuasa negara di mana tempat letaknya Parlimen Malaysia dan menjadi lokasi cabang utama eksekutif dan kehakiman kerajaan Persekutuan sejak sekian lama. Sehingga pertengahan 1960-an, Kuala Lumpur menjadi kubu kuat parti-parti pembangkang berfahaman sosialis yang mendominasi politik demokrasi tetapi peningkatan faham perkauman menyaksikan kebangkitan parti pembangkang berasaskan bukan Melayu seperti DAP pada pilihan raya umum pada tahun 1970-2004. PRU 2008 memperlihatkan pemecahan tembok perkauman apabila menyaksikan pengundi Cina dan India telah mengundi parti bukan perkauman iaitu PKR dan PAS.

Perjanjian Persekutuan Tanah Melayu 1948 dan politik demokrasi pra-kemerdekaan

Sebagai ganti Malayan Union, British telah menubuhkan Persekutuan Tanah Melayu pada tahun 1948 dan membuat langkah-langkah ke arah berkerajaan sendiri seperti yang dikehendaki oleh UMNO. Sebelum Pilihan Raya Umum Majlis Perundangan Persekutuan 1955 diadakan, beberapa pilihan raya Majlis Bandaran dan Tempatan telah dilangsungkan (SPR, 2007). Pilihan Raya Municipal ketiga yang diadakan di Kuala Lumpur pada 16 Februari 1952 adalah sangat penting dalam konteks politik tanah air kerana banyak parti-parti yang berpengaruh seperti UMNO, MCA dan IMP mengambil bahagian di dalamnya. Pilihan raya ini menjadi medan ujian pertama kepada parti-parti politik di Tanah Melayu untuk menguji pengaruh masing-masing dan menentukan parti manakah bakal mempunyai masa depan yang cerah untuk menjadi parti pemerintah Persekutuan Tanah Melayu yang merdeka. Pilihan raya ini menyaksikan pertandingan tiga penjurur antara gabungan UMNO cawangan Kuala Lumpur dan MCA Selangor, IMP dan Bebas. UMNO meletakkan lima orang calon dengan menumpukan kawasan majoriti Melayu iaitu Setapak, Sentul dan Gombak manakala MCA meletakkan tujuh orang calon di kawasan majoriti Cina di Petaling, Imbi dan Bukit Bintang. IMP pula meletakkan dua belas orang calon iaitu dua Melayu, empat Cina dan enam India. Walaupun IMP bukan sebuah parti perkauman, tetapi strategi meletakkan calon mengikut majoriti kaum di sesebuah kawasan terpaksa dilakukan untuk memenangnya (Vasil, 1974).

Apabila keputusan diumumkan, IMP ternyata gagal dalam pilihan raya tersebut apabila hanya menang dua kerusi di kawasan majoriti pengundi India di Ward Bangsar dan mendapat 7,644 undi sahaja. Gabungan UMNO dan MCA mendapat kejayaan yang cemerlang apabila meraih sembilan kerusi dengan undi sebanyak 10,340 manakala calon Bebas mendapat satu kerusi. Kejayaan UMNO-MCA dalam pilihan raya ini memberi suatu pengertian yang sangat besar terhadap masa depan politik negara. Ia membawa kepada gabungan tiga buah parti politik utama yang mewakili tiga kaum utama Tanah Melayu iaitu Melayu, Cina dan India dalam sebuah kerjasama politik yang dinamakan Perikatan.

Kuala Lumpur dalam Pilihan Raya Perundangan Persekutuan 1955

Pilihan Raya Majlis Perundangan Persekutuan 1955 telah diadakan pada 27 Julai 1955 bagi membolehkan Persekutuan Tanah Melayu membentuk kerajaan sementara sebelum mendapat kemerdekaan penuh daripada pihak British. Segala urusan berhubung pilihan raya umum yang pertama ini dikelola dan ditadbirkan oleh Ketua Setiausaha Kerajaan melalui pegawai utamanya iaitu T.E Smith yang dilantik menjadi Penyelia Pilihan Raya (*Supervisor of Election*). Sebuah sekretariat yang beribu pejabatkan Pejabat Penerangan di Kuala Lumpur telah ditubuhkan untuk tujuan tersebut, sementara kakitangannya dipinjamkan daripada pegawai-pegawai pentadbiran tertentu (SPR, 2007).

Pilihan raya ini sangat penting bagi perkembangan politik Tanah Melayu pada masa hadapan. Ia memberi peluang kepada parti-parti politik yang memenangi pilihan raya tersebut untuk mendapatkan

kemerdekaan bagi Tanah Melayu dan seterusnya mengambilalih kuasa pemerintahan daripada British. Oleh kerana itu, semua parti politik yang penting seperti Perikatan, Parti Islam Se-Tanah Melayu (PAS), Parti Negara (PN), *Labour Party* (LP), *Perak Progressive Party* (PPP), *National Association of Perak* (NAP) dan *Perak Malay League* (PML) telah mengambil bahagian dalam pilihan raya tersebut. Mereka mula berkempen sejak bulan Januari 1955 dengan menjadikan akhbar tempatan seperti *Straits Times*, *Malay Mail*, *Utusan Melayu*, *Warta Negara*, *Majlis* dan lain-lain untuk memberikan pendapat, penerangan dan dasar parti kepada orang ramai.

Pada 27 Julai 1955, sebanyak 84.86 peratus daripada pengundi yang berdaftar telah membuang undi dalam pemilihan kebangsaan pertama dalam negeri Persekutuan Tanah Melayu. Sebanyak 51 kerusi telah dimenangi oleh Perikatan dengan jumlah undi popular sebanyak 818,013, iaitu empat kali ganda jumlah gabungan undi bagi semua lawannya, atau sepuluh kali ganda undi yang diperolehi oleh Parti Negara. Satu-satunya kerusi yang gagal dimenangi Perikatan ialah Krian, Perak yang dikuasai oleh PAS dengan majoriti 450 undi sahaja. Dalam Pilihan Raya Persekutuan 1955, Kuala Lumpur yang berkeluasan 36 batu persegi adalah sebahagian daripada negeri Selangor. Kuala Lumpur mempunyai jumlah pemilih sebanyak 22,046 dan dipecahkan kepada dua kawasan Parlimen iaitu Kuala Lumpur Barat dan Kuala Lumpur Timur. Perikatan tidak menghadapi masalah apabila kedua-dua calonnya dari MCA telah memenangi kedua-dua kerusi tersebut. Keputusan menunjukkan bahawa para pengundi telah memberikan keutamaan terhadap isu-isu nasional berbanding isu-isu perkauman dan peribadi (Ratnam, 1965). Sekiranya faham perkauman benar-benar menguasai suasana politik, sudah tentu undi-undi akan pergi kepada parti-parti yang paling besar tarikan perkaumannya atau kepada calon-calon peribadi yang paling dapat diterima dalam kawasan-kawasan pemilihan yang tertentu dan pilihan itu bergantung kepada sifat perkauman dalam tiap tempat.

Kuala Lumpur dalam Pilihan Raya Umum 1959

Kemenangan besar Perikatan dalam Pilihan Raya Persekutuan 1955 dan pertemuan Tunku Abdul Rahman Putra dengan Pesuruhjaya Tinggi Donald MacGillivray pada hari Ahad, 31 Julai 1955 di King's House, Kuala Lumpur mengesahkan kedudukan Perikatan sebagai sebuah parti pemerintah yang bakal mengambil alih kuasa pemerintahan daripada kerajaan British. Sebaliknya, parti-parti yang menentang Perikatan seperti PAS, Parti Negara, *Labour Party* dan *Perak Progressive Party* meskipun tewas, masih berpeluang meneruskan persaingan politik tetapi dalam bentuk yang baru iaitu sebagai parti-parti pembangkang kepada kerajaan Perikatan yang memerintah.

Persempadanan semula bahagian pilihan raya dan penyemakan semula daftar pemilih secara menyeluruh yang dijalankan oleh Suruhanjaya Pilihan Raya dalam tahun 1958 (Report on Parliamentary and State Election 1959, 1960) telah menambah bilangan kerusi Parlimen daripada 52 kerusi kepada 104. Kuala Lumpur yang pada asalnya mempunyai 2 kerusi bertambah kepada 5 kerusi iaitu Parlimen Batu, Setapak, Bangsar, Bukit Bintang dan Damansara. Pertambahan secara mendadak bilangan pengundi Cina di Kuala Lumpur ekoran kelayakan sebahagian besar penduduk bukan Melayu menjadi warganegara dalam tahun-tahun perantaraan menyebabkan Lembah Kelang mula menjadi kubu kuat parti-parti pembangkang berideologi sosialis iaitu Parti Buruh dan Parti Rakyat (Vasil, 1974). Pada 31 Ogos 1957, *Labour Party* dan Parti Rakyat bergabung membentuk Parti Barisan Sosialis Rakyat Tanah Melayu (*Socialist Front*) yang mendapat sokongan ramai pengundi bukan Melayu terutamanya orang Cina dan mencapai kejayaan cemerlang dalam Pilihan Raya 1959 di Kuala Lumpur (Means, 1976).

Kuala Lumpur dalam Pilihan Raya Umum 1964

Walaupun prestasi dalam Pilihan Raya Umum 1959 agak memberangsangkan, tetapi *Socialist Front* sebagai pembangkang utama bukan sahaja mengalami kebuntuan dalam penentuan kerjasama politik dengan parti pembangkang lain, malahan mengalami perpecahan dalaman yang ketara akibat perbezaan pendapat antara pemimpin *Labour Party* dan Parti Rakyat mengenai isu-isu seperti hak istimewa Melayu,

agama Islam dan bahasa Melayu (Malay Mail, 1961). Keadaan diburukkan lagi dengan kemunculan Parti Tindakan Rakyat (PETIR) yang bertindak nekad bertanding di semua 5 kerusi parlimen di Kuala Lumpur menyebabkan wujudnya persaingan tiga penjuror atau lebih di semua kerusi yang dipertandingkan di Kuala Lumpur dalam Pilihan Raya Umum 1964.

PETIR yang membangkitkan isu-isu seperti menentang hak istimewa Melayu dan berjuang untuk menegakkan konsep 'Malaysia untuk rakyat Malaysia' telah mendapat sokongan bukan Melayu terutamanya kaum Cina dan dijangkakan akan memenangi banyak kerusi yang dipertandingkan. Selain PETIR, PKR dan PAS juga masing-masing mencuba nasib di Parlimen Bangsar dan Bukit Bintang. Perikatan telah mengalami peningkatan prestasi apabila berjaya memenangi 3 daripada 5 kerusi yang dipertandingkan iaitu Setapak, Bukit Bintang dan Damansara. *Socialist Front* mengalami kemerosotan teruk apabila hanya memenangi 1 daripada 5 kerusi parlimen yang ditandinginya iaitu di Parlimen Batu. Satu kerusi lagi dimenangi oleh PETIR di Bangsar. Penyertaan beberapa parti pembangkang seperti PETIR dan PAS dalam pertandingan di Kuala Lumpur ini ternyata telah menyebabkan undi terhadap parti-parti pembangkang berpecah dan keadaan ini memberi kelebihan kepada Perikatan. Persaingan sengit antara *Socialist Front* dengan PETIR sememangnya memberikan satu kesan yang amat besar terhadap pola pengundian di Kuala Lumpur. Kecuali Parlimen Setapak yang dimenangi oleh Perikatan dengan undi popular mencapai 50.3 peratus, semua kerusi lain dimenangi oleh setiap parti dengan undi popular bawah 50 peratus iaitu dua lagi kerusi yang dimenangi oleh Perikatan iaitu Bukit Bintang dengan 42.5 peratus dan Damansara dengan jumlah 43.6 peratus undi popular, Parlimen Batu yang dimenangi *Socialist Front* dengan jumlah 45.2 peratus undi popular dan yang paling sedikit undi popular ialah Parlimen Bangsar yang dimenangi PETIR dengan hanya sebanyak 35.4 peratus. (Report of the Parliamentary (Dewan Rakyat) and state Legislative Assembly General Election 1964 of the States of Malaya, 1965).

Kuala Lumpur dalam Pilihan Raya Umum 1969

Dekad 1960-an terus menyaksikan pergolakan politik Tanah Melayu disebabkan masalah perkauman yang menyelubungi negara ini. Isu-isu perkauman seperti hak istimewa Melayu, soal pendidikan dan bahasa kebangsaan terus menjadi isu kontroversi antara orang Melayu dan bukan Melayu. Tambahan pula, parti-parti pembangkang lebih cenderung membangkitkan isu-isu perkauman bagi mendapatkan sokongan masyarakat walaupun menyedari tindakan membangkitkan isu-isu kontroversi ini akan mengeruhkan lagi hubungan antara kaum. Masalah polarisasi kaum bertambah tegang pada pertengahan 1960-an apabila Rang Undang-Undang Bahasa Kebangsaan 1967 dan isu Universiti Bahasa Cina hebat diperbahaskan oleh pemimpin-pemimpin parti politik.

Pada dekad ini juga menyaksikan kemerosotan pengaruh *Socialist Front* yang semakin kehilangan sokongan di kalangan pengundi bandar khususnya di Kuala Lumpur. Prestasi yang buruk pada Pilihan Raya Umum 1964 dan perpecahan antara pemimpin parti telah menyebabkan keruntuhan gabungan politik pembangkang ini. Keadaan diburukkan lagi dengan penahanan ramai pemimpin Parti Rakyat di bawah Akta Keselamatan Dalam Negeri (ISA) di atas tuduhan subversive (Ramlah, 2004). Selepas perpecahan dengan Parti Rakyat, dominasi kumpulan radikal dalam *Labour Party* semakin kukuh menyebabkan kebanyakan pemimpin-pemimpin yang bersifat sederhana semakin sukar mempertahankan kedudukan mereka dalam parti yang akhirnya telah bertindak keluar parti secara beramai-ramai. Suasana politik di Malaysia bertambah tegang apabila golongan radikal melancarkan pemogokan dan hartal. Untuk membendung kegiatan yang mengancam keselamatan negara ini, kerajaan Perikatan telah mengenakan tindakan tegas terhadap *Labour Party*.

Sebagai bantahan, *Labour Party* telah mengambil langkah memulaukan Pilihan Raya Umum 1969 bagi menyuarakan rasa tidak puas hati terhadap tindakan kerajaan yang dikatakan tidak bersifat demokratik. Keruntuhan Parti Rakyat, krisis dalaman dan pemulauan pilihan raya oleh *Labour Party* telah membuka ruang yang luas terhadap tenaga-tenaga politik yang baru untuk mengisi kekosongan yang ditinggalkan dan seterusnya membentuk satu gerakan baru politik pembangkang yang telah dimulakan

oleh Parti Tindakan Rakyat dan seterusnya penubuhan beberapa parti politik pembangkang yang lain seperti DAP dan Parti Gerakan Rakyat Malaysia. Pada bulan Januari 1969, Pengerusi Kebangsaan DAP, Dr. Chen Man Hin telah mencadangkan satu '*electoral understanding*' diadakan di antara DAP, PPP dan Gerakan untuk menghadapi Pilihan Raya Umum 1969. Pada 23 Februari 1969, satu persefahaman dalam pilihan raya telah ditandatangani di Kuala Lumpur antara Gerakan dengan DAP. Selain itu, persefahaman juga dicapai dengan PPP, Parti Rakyat dan PAS untuk meminimumkan persaingan sesama mereka dalam Pilihan Raya Umum 1969.

Kempen-kempen politik menjelang Pilihan Raya 1969 terutamanya di Kuala Lumpur bukan sahaja menyetengahkan isu-isu sensitif, malahan serangan-serangan peribadi dan fizikal telah dilakukan antara penyokong-penyokong parti politik yang bertanding dengan menulis slogan-slogan yang menaikkan sentimen perkauman. Tindakan seorang anggota polis berbangsa Melayu menembak mati seorang pekerja *Labour Party* berbangsa Cina di Kepong pada 4 Mei 1969 kerana didakwa enggan berhenti menulis slogan anti-Melayu telah mencetuskan kemarahan orang Cina radikal. Satu perarakan mayat untuk pemuda Cina yang terbunuh itu telah dianjurkan secara haram oleh *Labour Party* pada 9 Mei 1969. Peristiwa ini menyebabkan bara api perkauman mula berbahang menjelang hari pengundian pada 10 Mei 1969 (Leon, 1981).

Keputusan pilihan raya 1969 di Kuala Lumpur jelas menunjukkan penguasaan penuh parti pembangkang apabila DAP dan Gerakan menyapu bersih 5 kerusi parlimen yang dipertandingkan. Gerakan telah memenangi kerusi Parlimen Batu apabila calon popularnya, Dr. Tan Chee Khoo telah memenangi kerusi tersebut dengan majoriti besar sebanyak 13,948 undi menewaskan calon MCA, Yap Chin Kwee. Gerakan juga menang di kerusi Bukit Bintang dengan majoriti besar juga. DAP yang berjaya meningkatkan pengaruh politiknya di Kuala Lumpur sejak kemasukan Singapura ke dalam Malaysia, telah mencapai kejayaan besar apabila berjaya mempertahankan kerusi Parlimen Bangsar dengan majoriti yang lebih besar berbanding pilihan raya sebelumnya dengan undi popular mencapai angka 79.3 peratus selain merampas kerusi Setapak dan Damansara dengan majoriti yang amat selesa. Slogan 'Malaysia Untuk Rakyat Malaysia' benar-benar berupaya memikat sokongan pengundi bukan Melayu yang menjadi pengundi majoriti di kawasan kerusi-kerusi Parlimen Kuala Lumpur. Undi bukan Melayu yang memihak kepada pembangkang juga memberi sumbangan kerusi-kerusi Dewan Undangan Negeri Selangor kepada DAP dan Gerakan untuk menumbangkan kerajaan Perikatan di negeri tersebut. Dari segi undi popular, pencapaian parti pembangkang dalam pilihan raya ini adalah yang terbaik sejak tahun 1959 di mana mereka berjaya mendapat sejumlah 110,962 undi atau 67.5 peratus berbanding Perikatan yang hanya berjaya mendapat sejumlah 53,517 undi atau 32.5 peratus (Surohanjaya Pilehanraya, 1969).

Keputusan Pilihan Raya 1969 telah memeranjatkan banyak pihak apabila Perikatan kehilangan 10 peratus undi popular dan hampir separuh kerusi parlimen dan negeri yang dicapainya dalam Pilihan Raya 1964. Kejayaan parti pembangkang DAP dan Gerakan memecahkan dominasi Perikatan telah menyemarakkan semangat penyokong-penyokong mereka terutamanya di Kuala Lumpur. Ekoran dari beberapa perarakan meraikan kemenangan yang diadakan di jalan-jalan raya sekitar Kuala Lumpur pada 11 dan 12 Mei 1969 akhirnya telah mencetuskan tragedi berdarah 13 Mei (Leon, 1981). Peristiwa 13 Mei 1969 yang berlaku tiga hari selepas keputusan Pilihan Raya Umum 1969 secara tidak langsung telah mengubah demografi politik Malaysia dan tidak terkecuali juga Kuala Lumpur apabila pemerintahan Mageran melaksanakan usaha-usaha pemulihan seperti pembentukan Rukunegara, perubahan-perubahan perlembagaan, dan pembentukan Dasar Ekonomi Baru (DEB) yang menitikberatkan soal ketidakseimbangan ekonomi dan sosial yang dihadapi oleh orang Melayu. Di bawah Rancangan Malaysia Kedua (RMK), iaitu satu rangka pembangunan ekonomi yang tegas telah diperkenalkan oleh kerajaan selaras dengan DEB untuk menyusun semula masyarakat serta mengurangkan penguasaan orang Cina dan orang asing dalam bidang ekonomi khususnya di Kuala Lumpur sekaligus memperbaiki kedudukan ekonomi orang Melayu. Cabaran terhadap kuasa politik Melayu mendorong para pemimpin UMNO memikirkan strategi dan formula baru untuk melaksanakan proses pembinaan negara bangsa dan perlindungan kepentingan Melayu justeru strategi pembentukan kerajaan campuran Perdana Menteri Tun

Abdul Razak Hussein telah berjaya mengurangkan persaingan politik dan kerajaan dapat menumpukan usahanya mengembleng tenaga dan punca pengeluaran untuk melaksanakan Dasar Ekonomi Baru.

Politik Kuala Lumpur 1974-1995

Perkembangan seterusnya membawa kepada beberapa perubahan-perubahan penting kepada lanskap politik Kuala Lumpur melalui pembaharuan-pembaharuan sosio-ekonomi, pentadbiran, pindaan-pindaan akta tertentu dan penyusunan semula masyarakat. Pembentukan Wilayah Persekutuan Kuala Lumpur pada 1 Februari 1974 telah memberi kesan politik yang besar kerana pemisahan Kuala Lumpur daripada Selangor secara tidak langsung telah mengurangkan kelebihan politik parti-parti pembangkang bukan Melayu seperti DAP yang tidak dapat menggunakan sokongan majoriti di Kuala Lumpur untuk mengukuhkan suaranya di dalam badan perundangan negeri Selangor. Pemisahan tersebut menyebabkan sebanyak 173,946 orang pemilih majoritinya bukan Melayu hilang hak memilih perwakilan peringkat negeri. Penguasaan DAP ke atas kerusi-kerusi Parlimen di Wilayah Persekutuan pula hampir-hampir tidak bererti kerana Kuala Lumpur kekal ditadbirkan oleh Dewan Bandaraya yang dikuasai oleh parti yang memerintah Kerajaan Persekutuan. Pemisahan ini juga memberi kesan terhadap politik Selangor apabila persempadanan semula kawasan pilihan raya pada tahun 1974 telah mengubah lanskap politik di mana jumlah kawasan majoriti Melayu bertambah hampir sekali ganda berbanding sewaktu pilihan raya 1969 disebabkan ramai pemilih bukan Melayu telah dikeluarkan dari negeri Selangor. Perubahan lanskap politik Kuala Lumpur juga dapat dikaitkan dengan migrasi, iaitu satu proses pergerakan penduduk yang amat sensitif terhadap pembangunan sosio-ekonomi menjadi semakin penting apabila struktur ekonomi negara mengalami perubahan pesat berikutan perkembangan sektor pembuatan khususnya yang berintensif buruh terutamanya selepas berakhir tempoh pelaksanaan DEB. Pertambahan penduduk Melayu di Kuala Lumpur secara tidak langsung juga menyumbang kepada pengukuhan kuasa politik Barisan Nasional melalui manipulasi persempadanan pilihan raya dan pengaplikasian konsep *Gerrymandering*.

Sehingga lewat berakhirnya abad ke-20, politik Kuala Lumpur terus kekal dicorakkan oleh amalan '*racial line*' yang menjadi nilai dan budaya politik masyarakat berbilang kaum di negara ini sejak sekian lama. Barisan Nasional yang diterajui oleh terasnya, UMNO telah menguasai kawasan-kawasan Parlimen majoriti berpenduduk Melayu dan kawasan campuran manakala DAP terus kekal menguasai kawasan-kawasan tradisional mereka yang mempunyai majoriti besar penduduk berketurunan Cina. Semenjak pembentukan Kuala Lumpur sebagai sebuah wilayah yang tersendiri pada tahun 1974, persaingan politik di wilayah yang ditadbir terus oleh kerajaan Persekutuan ini bolehlah dianggap pertarungan antara dua buah entiti politik yang amat berpengaruh iaitu parti-parti komponen yang bersatu di bawah Barisan Nasional dan Parti Tindakan Demokratik (DAP).

Selain dua entiti politik ini, kehadiran parti-parti lain dianggap tidak begitu berkesan seperti parti pembangkang PAS, sejak dari tahun 1959 sehingga Pilihan Raya Umum 1995 ternyata masih belum berjaya menyaingi pengaruh UMNO dan kehadiran parti Semangat 46 dalam Pilihan Raya 1990 dan 1995 juga gagal menggugat UMNO yang bertapak kuat di peringkat akar umbi orang Melayu Kuala Lumpur. Penyertaan Parti Sosialis Rakyat Malaysia (PSRM) pula dianggap tidak membawa sebarang makna kerana selain tidak berupaya membawa cabaran, parti ini sendiri menghadapi krisis kelangsungan (*survival*) disebabkan ideologinya yang semakin tidak relevan dengan perkembangan arus politik semasa.

Pilihan raya-pilihan raya umum yang berlangsung antara tahun 1974 hingga tahun 1995 menyaksikan pertarungan sebenar di antara Barisan Nasional dan DAP. Selepas mengalami kekalahan yang teruk dalam pilihan raya tahun 1969, Barisan Nasional yang menggantikan Perikatan mula menyusun semula kekuatan dan berjaya memenangi dua daripada lima kerusi Parlimen yang dipertandingkan iaitu Parlimen Setapak dan Damansara. DAP selain mendapat tentangan Barisan Nasional juga mendapat saingan dari PEKEMAS, iaitu sebuah parti politik pembangkang baru yang ditubuhkan oleh bekas pemimpin Gerakan, Dr. Tan Chee Khoon. DAP berjaya menguasai Parlimen Bukit Bintang dan Parlimen Sungai Besi (Mazlan et al., 2012).

Pilihan Raya Umum tahun 1978 dan 1982 memperlihatkan pola pengundian yang sama sifatnya, iaitu perkauman dan kewilayahan menjadi faktor utama dalam penentuan sokongan terhadap parti-parti yang bertanding. DAP, secara jelasnya terus mendapat sokongan yang tidak berbelah bahagi di kawasan-kawasan yang mempunyai bilangan pengundi Cina pada paras 80 hingga 90 peratus seperti di Parlimen Kepong, Kuala Lumpur Bandar (dulu dikenali sebagai Bukit Bintang) dan Sungai Besi. Manakala Barisan Nasional pula mendapat sokongan padu pengundi-pengundi di kawasan majoriti Melayu iaitu Setapak dan kawasan pengundi campuran iaitu Damansara. Pola pengundian seperti ini berterusan sebagaimana yang diperlihatkan dalam pilihan raya 1986 dan 1990. Persempadanan kawasan pilihan raya tahun 1984 telah menambahkan bilangan kawasan majoriti Melayu kepada dua kawasan iaitu Titiwangsa (dulu dikenali sebagai Setapak) dan Lembah Pantai (dulu sebahagian besarnya meliputi kawasan Damansara). Sebuah kawasan campuran diwujudkan dalam persempadanan ini iaitu Parlimen Batu. Oleh kerana perkauman dan garis kewilayahan masih menjadi faktor utama penentuan tingkah laku pengundi, kemenangan parti-parti yang bertanding bagai dapat diduga lebih awal apabila DAP terus mengekalkan penguasaan di kawasan majoriti pengundi Cina iaitu di Kepong, Bukit Bintang, Seputeh dan Sungai Besi manakala Barisan Nasional terus mengekalkan penguasaan di kawasan majoriti Melayu dan kawasan pengundi campuran (Almanak Keputusan Pilihan Raya Umum Parlimen & Dewan Undangan Negeri 1959-1999, 2004).

Bagaimanapun, Pilihan Raya Umum tahun 1995 memaparkan keputusan yang paling menarik dan bersejarah. Persempadanan semula kawasan oleh SPR pada tahun 1992 telah menambah kawasan majoriti pengundi Melayu dan pengundi campuran masing-masing kepada tiga kawasan. Bagaimanapun kawasan majoriti Cina terus kekal pada kedudukan empat kerusi. Pilihan Raya Umum 1995 mencatatkan sejarah buat pertama kalinya Barisan Nasional mendominasi politik Kuala Lumpur apabila berjaya memenangi bilangan kerusi yang terbanyak iaitu enam daripada sepuluh kerusi yang dipertandingkan. Barisan Nasional juga buat pertama kalinya berjaya menguasai undi popular iaitu sebanyak 59.0 peratus, iaitu yang tertinggi dalam sejarah penyertaan gabungan politik ini dalam politik pilihan raya di Kuala Lumpur berbanding 44.0 peratus yang dicapainya pada tahun 1974, 25 peratus tahun 1978, 49.8 peratus bagi tahun 1982, 41 peratus tahun 1986 dan sebanyak 43 peratus bagi tahun 1990 (Almanak Keputusan Pilihan Raya Umum Parlimen & Dewan Undangan Negeri 1959-1999, 2004). Ramai penganalisis politik menganggap tahun 1995 sebagai kemuncak kegemilangan Barisan Nasional di Kuala Lumpur dan kekuatan parti ini dianggap telah mencapai tahap hegemoni sepenuhnya.

Politik Kuala Lumpur 1997, PRU 1999 dan PRU 2004

Parti-parti pembangkang yang mengalami kekalahan teruk pada Pilihan Raya Umum 1995 kemudiannya mendapat nafas baru apabila krisis ekonomi serantau pada 2 Julai 1997 telah memulakan satu krisis yang menggegarkan negara-negara Asia termasuk Malaysia dan seterusnya mencetuskan kegawatan politik implikasi dari pertarungan Dr. Mahathir-Anwar yang telah menghakis kekuatan Barisan Nasional. Pada 2 September 1998, Dr. Mahathir telah membuat kejutan yang besar apabila memecat Datuk Seri Anwar Ibrahim dari semua jawatan di dalam kerajaan dan UMNO. Anwar Ibrahim yang menganggap dirinya menjadi mangsa konspirasi politik peringkat tertinggi telah melancarkan gerakan reformasi untuk menuntut keadilan sejurus selepas dipecat. Pemecatan Anwar ini telah mencabar emosi, perasaan dan sikap hampir keseluruhan rakyat Malaysia dan ianya diperhatikan oleh seluruh dunia.

Kes pemecatan Dato' Seri Anwar Ibrahim dan meletusnya gerakan reformasi menjadi titik permulaan pecahnya 'iceberg' atau kepompong politik Kuala Lumpur yang mula menyaksikan permulaan penghakisan penguasaan dan keunggulan politik UMNO terutamanya di peringkat akar umbi orang Melayu di Kuala Lumpur. Kesan terbesar dari kes pemecatan Dato' Seri Anwar Ibrahim ialah tercetusnya satu krisis yang amat besar dalam politik Malaysia dan memecahbelahkan orang-orang Melayu yang selama ini menganggap UMNO sebagai pelindung hak dan ketuanan Melayu. Orang-orang Melayu mula bangkit mempersoalkan kewajaran tindakan kepimpinan UMNO dan mula mencari satu platform baru politik untuk menyuarakan perasaan tidak puas hati terhadap tindakan dan layanan Dr. Mahathir UMNO

terhadap Dato' Seri Anwar Ibrahim. Orang-orang Melayu yang bersimpati dengan nasib yang menimpa Dato' Seri Anwar Ibrahim termasuk ahli-ahli UMNO yang tidak dapat menerima pemecatan ini telah memulakan kebangkitan kesedaran dan gerakan rakyat menentang kerajaan melalui slogan 'Reformasi'.

Mereka menggunakan beberapa simbol perjuangan seperti mata lebam Dato' Seri Anwar Ibrahim sebagai simbol utama yang melambangkan kekejaman dan kezaliman kepimpinan UMNO, Dr. Wan Azizah Wan Ismail pula sebagai simbol bagi perjuangan golongan wanita yang melambangkan isteri dan ibu yang penyabar di atas penganiayaan terhadap keluarganya dan Nurul Izzah Anwar pula sebagai simbol dan idola golongan muda yang turut berjuang untuk keadilan. Di kalangan orang bukan Melayu, penahanan Lim Guan Eng di bawah Akta Hasutan kerana memperjuangkan gadis Melayu yang dirogol dan dianiyai oleh tokoh politik UMNO turut sama dijadikan simbol perjuangan.

Di kalangan orang Melayu yang tidak menyertai Gerakan Reformasi secara langsung, perhatian mereka mula tertumpu kepada PAS yang dilihat sebagai satu wadah baru politik menggantikan UMNO yang tidak lagi dianggap sebagai pelindung orang Melayu. Dengan penyertaan ramai ahli-ahli baru yang begitu mendadak, secara tidak langsung PAS mula berjaya menembusi akar umbi UMNO melalui penguasaan persatuan-persatuan penduduk, khairat kematian, pentadbiran surau, dan lain-lain yang selama ini begitu kukuh dikuasai oleh UMNO. Ternyata PAS adalah parti politik pembangkang yang paling banyak mendapat faedah kesan dari pemecatan Dato' Seri Anwar Ibrahim ini sementara DAP, walaupun tindak balas orang Cina terhadap isu pemecatan Anwar agak lambat atau tiada kesan, tetapi DAP tetap mendapat banyak manfaat dengan mengambil kesempatan meningkatkan sokongan dari segi memperjuangkan soal ketelusan dan keadilan. Menyedari hakikat bahaya hakisan demokrasi ini, PAS telah mengambil inisiatif mengemblem tenaga dengan beberapa badan politik dan NGO yang lain untuk menuntut supaya ISA dihapuskan dan keadilan ditegakkan dengan menubuhkan 'Majlis Gerakan Keadilan Rakyat Malaysia (Gerak) yang dilancarkan pada 27 September 1998. Gerak dianggotai oleh tiga parti politik iaitu PAS, DAP dan PRM serta 14 badan NGO dan beberapa orang tokoh masyarakat. Penubuhan Gerak yang dipelopori oleh PAS ini telah berjaya menganjurkan beberapa perhimpunan rakyat untuk menentang ketidakadilan pemerintah dan penyalahgunaan ISA bertujuan untuk menghalang kebangkitan suara rakyat dalam negara yang mendakwa mengamalkan demokrasi. Penubuhan Gerak yang memperjuangkan keadilan dan ketelusan ini telah menjadi titik tolak terhadap penyatuan parti-parti politik dan NGO untuk bergabung dalam satu barisan bagi menentang Barisan Nasional yang dikenali sebagai 'Barisan Alternatif'.

Pemecatan dan layanan buruk terhadap Anwar Ibrahim mendominasi, mendasari dan menjadi pemangkin kepada kemunculan isu lain dalam pilihan raya 1999. Selain isu Anwar Ibrahim, pada umumnya isu yang dibangkitkan dalam pilihan raya 1999 bukanlah isu baru tetapi telah disedari dan ditimbulkan sebelum itu. Sentimen anti-Mahathir; penentangan terhadap penyelewengan, penyalahgunaan kuasa, korupsi dan kronisme; keinginan kepada kerajaan yang telus, tadbir urus yang baik serta hak asasi yang dihormati, telah ada sebelum timbul isu Anwar Ibrahim. Walau bagaimanapun pemecatan Anwar Ibrahim telah menyedarkan dan meningkatkan lagi keyakinan dan komitmen rakyat untuk menangani isu tersebut. Dengan adanya perasaan simpati yang mendalam terhadap Anwar Ibrahim dan kemarahan yang meluap terhadap Dr. Mahathir (kini Tun), rakyat nampaknya bersedia untuk melupakan isu dan kepentingan kaum demi memperjuangkan isu bersama yang sejagat sifatnya.

Dalam konteks ini juga, pemecatan Anwar Ibrahim menjadi pemangkin kepada pembentukan Barisan Alternatif yang menggabungkan parti politik pembangkang yang ada diantaranya dianggap sebagai ekstrim Melayu dan ekstrim Cina. Parti politik yang bertanding menerima nasib yang berbeza dalam pilihan raya 1999. Barisan Nasional terus memenangi lebih dua pertiga kerusi dalam Dewan Rakyat, gagal merampas semula Kelantan dan tewas di Terengganu. Dalam pilihan raya itu juga UMNO dan DAP menerima nasib yang sama. Orang Melayu menolak UMNO dan menyokong PAS sementara orang Cina menolak DAP kerana bersekongkol dengan PAS. Selepas pilihan raya 1999, Anwar Ibrahim semakin dilupakan dan isu sejagat semakin kurang kesannya sebagai isu yang dapat menyatukan pelbagai kaum. Barisan Alternatif juga tidak dapat bertahan dalam bentuk asalnya berikutan penarikan DAP daripada gabungan pembangkang itu (Ghazali, 2007).

Hakikat bahawa Dr. Mahathir tidak disenangi malah dibenci sesetengah pihak pada tahun-tahun terakhir pemerintahannya telah memudahkan pengganti beliau untuk menjadi pemimpin yang lebih dihormati. Apatah lagi Abdullah Ahmad Badawi yang menggantikan beliau lebih disenangi, lebih mesra dan dilihat lebih warak. Dengan kata lain mempunyai personaliti yang berbeza dengan Dr. Mahathir. Pada masa yang sarna beliau telah mengambil tindakan yang tegas dan berani yang menunjukkan bahawa beliau tidak lagi berada di bawah bayangan Dr. Mahathir. Di antara tindakan itu ialah menanggungkan projek landasan berkembar keretapi serta mendakwa Eric Chia dan Kasitah Gaddam di mahkamah atas tuduhan rasuah dan penyalahgunaan kuasa. Pendakwaan itu dilihat sebagai bukti kesungguhan beliau untuk menghapuskan rasuah pada, semua peringkat.

Kemenangan besar BN dalam PRU 2004 adalah disebabkan oleh faktor 'Pak Lah' dengan imej Islam dan mesra rakyat serta ketiadaan isu besar dalam pilihan raya umum tersebut manakala pakatan pembangkang pula dilihat begitu rapuh serta tiada satu agenda pembangunan yang jelas untuk memerintah negara, malahan agenda negara Islam yang diwar-warkan oleh PAS tersebut masih lagi kabur dan tidak mempunyai hala tuju yang jelas. Gaya kepimpinan dan tindakan yang dibuat Abdullah Ahmad Badawi sebagai Perdana Menteri baru telah melahirkan apa yang dikenal sebagai suasana rasa senang dan selesa (Junaidi et al., 2013). Suasana sedemikian serta strategi lain seperti persempadanan semula kawasan pilihan raya serta usaha bersungguh-sungguh untuk memenangi hati pelbagai lapisan masyarakat dari semua kaum semenjak 1999 lagi telah menghasilkan kemenangan paling besar dalam sejarah Barisan Nasional (Mohd Fuad & Yalvema, 2007).

Politik Kuala Lumpur pada PRU 2008

Berbeza dengan situasi pilihan raya umum 2004, pilihan raya 2008 lebih memperlihatkan persepakatan yang tersusun di kalangan parti-parti pembangkang dalam soal pembahagian kerusi DUN dan Parlimen dan strategi politik. Perbincangan yang diadakan di peringkat negeri di kalangan parti pembangkang dalam soal pembahagian kerusi dijalankan dengan baik untuk mengelakkan pertembungan tiga penjuror antara BN dengan parti-parti pembangkang. Peranan Dato' Seri Anwar Ibrahim iaitu Penasihat Parti Keadilan Rakyat (PKR) dalam menjadi pihak tengah dalam perundingan parti-parti pembangkang telah berjaya mewujudkan persepakatan di kalangan mereka dari segi pembahagian kerusi dan juga persamaan prinsip perjuangan ketiga-tiga parti pembangkang utama negara (Fernando, 2011). Dato' Seri Anwar Ibrahim berjaya mengumpulkan pengikut yang begitu ramai, bukan kerana parti ditubuhkan atas nama keadilan itu, sebaliknya kerana pengaruh faktor bekas Timbalan Perdana Menteri sebagai seorang individu yang mempunyai pengalaman dalam kerajaan sebelum beliau dipecat dari kerajaan dan UMNO. Beliau berjaya memanipulasikan isu kos sara hidup yang semakin meningkat yang menimbulkan kemarahan rakyat, mempersoalkan kegagalan BN untuk menjawab isu-isu yang ditimbulkan oleh pembangkang dan peranan media yang keterlaluan sehingga rakyat berasa bosan dengan propaganda yang disiarkan dan isu SPR yang bertindak membatalkan penggunaan duit setem dan dakwat hitam di saat akhir, menimbulkan persepsi negatif rakyat kepada ketelusan SPR sebagai badan berkecuali dalam menguruskan perjalanan pilihan raya.

Parti pembangkang PAS dan PKR juga secara bersama melahirkan manifesto 'Negara Beramanah, Bersih, Adil dan Berkeadilan' menawarkan penurunan harga bahan bakar (petrol dan diesel) dengan pendekatan 'subsidi' bagi menangani inflasi harga barang keperluan dan perkhidmatan, penghapusan semua pinjaman tertunggak PTPTN, mengembalikan pendidikan percuma di peringkat Institusi Pengajian Tinggi Awam serta pemberian biasiswa, pelaksanaan Akta Gaji Minima serta Skim Pembiayaan Kesihatan Nasional dan penghapusan sistem Penilaian Tahap Kecekapan (PTK) serta Akujanji di kalangan kakitangan kerajaan. Kesemua manifesto yang dilihat 'popular' ini dilihat berjaya menawan hati pengundi terutamanya pengundi di kawasan bandar yang majoritinya pengundi Cina dan ini terbukti apabila hampir kesemua kawasan bandar di Pulau Pinang, Perak, Selangor dan Kuala Lumpur telah ditawan oleh parti-parti pembangkang (Amer Saifude et al., 2008; Sivamurugan, 2010).

Pada PRU 2008, dengan manifesto 'Malaysia Boleh Lebih Baik Lagi' yang menyeru rakyat Malaysia untuk berubah demi demokrasi dan kualiti hidup yang lebih baik, DAP telah memberikan tentangan yang amat sengit dalam PRU Ke-12. Sebagai sebuah parti sosialis yang berlandaskan perjuangan tidak komunal serta bermotifkan kesaksamaan politik, ekonomi dan sosial, parti ini ternyata mendapat sokongan besar daripada masyarakat bandar yang rata-ratanya pengundi bukan Melayu. Penekanan DAP kepada lapan perkara utama dalam usahanya membawa perubahan drastik dalam negara berjaya menarik sokongan pengundi ekoran kelemahan pentadbiran Datuk Seri Abdullah Ahmad Badawi yang bukan sekadar gagal memenuhi janji pilihan rayanya, malah dikatakan gagal melaksanakan tugasnya dengan sempurna. Penekanan DAP kepada dasar ekonomi 'Utamakan Malaysian' dengan mewujudkan peluang pekerjaan yang saksama dan mengurangkan jurang pendapatan serta berusaha membawa masuk pelabur asing berjaya menarik sokongan masyarakat Cina yang telah lama memperjuangkan keadilan dan persamaan hak.

Kelemahan Barisan Nasional dalam menangani isu-isu pendidikan bahasa ibunda juga dilihat menjauhkan sokongan masyarakat Cina khususnya kepada MCA dan Gerakan yang dilihat gagal mempertahankan maruah masyarakat Cina terutamanya apabila berhadapan dengan tuntutan golongan pelampau Melayu dari kalangan kumpulan pendesak dan juga dari dalam UMNO itu sendiri. Sikap kerajaan yang dilihat tidak begitu serius membantu perkembangan pendidikan bahasa ibunda terutamanya penubuhan sekolah-sekolah jenis kebangsaan yang baru ekoran permintaan tinggi masyarakat di Kuala Lumpur telah menghakis keyakinan masyarakat Cina yang mula melihat pembangkang yang dipimpin oleh bekas Timbalan Perdana Menteri sebagai suatu harapan baru ke arah masa depan yang lebih baik kepada mereka.

Kelemahan pentadbiran Perdana Menteri juga menghakis keyakinan rakyat berketurunan Cina ekoran peningkatan kadar jenayah dan gejala rasuah negara yang semakin meruncing telah meletakkan mereka dalam keadaan yang amat tertekan. Kedua-dua isu ini begitu dipandang berat oleh masyarakat Cina kerana ia memberi kesan secara langsung kepada kehidupan mereka. DAP seolah-olah memberi harapan baru kepada mereka apabila parti tersebut berjanji akan memperbaiki keselamatan dalam negeri dengan mempertingkatkan lagi kecekapan pasukan polis serta menubuhkan Suruhanjaya Bebas Aduan dan Salah Laku Polis.

Kelemahan Barisan Nasional menangani isu-isu ekonomi seperti kenaikan harga minyak, barangan keperluan asas, tol serta bebanan inflasi yang tinggi juga mendorong rakyat beralih angin apabila DAP berjanji akan berusaha memperbaiki mutu kehidupan rakyat dengan menyediakan kemudahan asas yang lebih baik, membasmi kemiskinan dan menarik pelabur luar negara di samping pada masa yang sama mengecam kerajaan Barisan Nasional yang disifatkan tidak menjalankan kewajipan mereka dengan sempurna. Kempen DAP yang menyentuh isu-isu yang berkaitan dengan persamaan gender, membentuk kerajaan yang bersih dan telus, menghapuskan akta-akta zalim seperti ISA serta pada masa yang sama menekankan aspek menghormati demokrasi, kebebasan asasi manusia, kebebasan beragama dan pengakuan identiti kepelbagaian budaya di Malaysia bukan hanya menarik sokongan pengundi bukan Melayu malah turut mendapat sokongan masyarakat Melayu bandar khususnya dari kelas menengah dan atasan.

Kemenangan besar yang dicatatkan oleh DAP di Kuala Lumpur menunjukkan keazaman dan keghairahan rakyat untuk melihat perubahan dalam negara. Mereka dilihat begitu serius dalam menuntut sebuah negara yang lebih demokrasi, terbuka, telus serta adil. Fenomena PRU Ke-12 memperlihatkan cabaran besar terhadap politik perkauman yang selama ini telah menjadi asas keabsahan kuasa politik Barisan Nasional selama lebih 50 tahun. Dalam tempoh itu juga menyaksikan tuntutan serta aspirasi kaum yang berbeza dalam parti-parti politik perkauman telah mengakibatkan masalah polarisasi yang semakin serius di negara ini. Meski pun politik perkauman yang diamalkan oleh parti pemerintah ini kadang-kala juga mempengaruhi rentak politik DAP yang terpaksa bersaing dengan parti-parti komponen Cina yang lain, tetapi DAP yang berusaha menawan hati rakyat Malaysia sebagai sebuah parti berbilang kaum berjaya meningkatkan jumlah perwakilannya. Justeru kemenangan besar DAP ini seolah-olah dilihat dapat membuka ruang ke arah penyelesaian permasalahan tersebut di masa hadapan.

Keputusan PRU Ke-12 telah membuktikan keupayaan PKR yang mula menyelina ke dalam medan perdana politik Malaysia sebagai sebuah parti untuk semua ras dan etnik dengan memenangi kerusi yang terbanyak di kalangan parti-parti pembangkang. PKR mula digeruni bukan sahaja kerana memiliki pemimpin kelas pertama tetapi dasar parti tersebut yang menjangkau batasan kaum, agama dan kefahaman sempit menjadi kunci kejayaannya bersaing dalam pentas politik yang semakin berubah dari sistem politik lama yang bersifat *top-down* atau *multi level* kepada sistem yang rata (*flat*) dan politik yang berorientasikan informasi. Asas kejayaan PKR berpusat kepada kebangkitan semula bekas Timbalan Perdana Menteri Malaysia, Datuk Seri Anwar Ibrahim yang berjaya menyatukan parti-parti pembangkang PAS, DAP dan PKR memperjuangkan isu-isu yang mempunyai asas yang kukuh seperti pilihan raya yang bebas dan adil serta kebebasan badan kehakiman sehingga berjaya menafikan majoriti dua pertiga Barisan Nasional. Ia menjadi kenyataan meskipun Datuk Seri Abdullah Ahmad Badawi sebelum pembubaran Parlimen dengan tegas menafikan Barisan Nasional akan melalui jalan sukar berdepan dengan PKR yang diterajui oleh bekas Timbalan Perdana Menteri di mana dalam dua pilihan raya umum sebelumnya, Datuk Seri Anwar tidak menyertainya kerana dipenjarakan di atas kesalahan rasuah dan liwat.

Dengan tema dan agenda yang jelas untuk mewujudkan sebuah kerajaan yang baik, bersih dan bersungguh-sungguh memerangi rasuah, termasuk di kalangan orang-orang atasan, Datuk Seri Anwar Ibrahim yang menonjolkan imej pemimpin rakyat bagi semua kaum berjaya memukau khalayak pengundi terutamanya di kawasan bandar dan pinggir bandar. Keazaman beliau yang menegaskan ingin memansuhkan Akta Keselamatan Dalam Negeri (ISA), menghapuskan rasuah, memperbetulkan badan kehakiman, membebaskan media dari kongkongan, dasar ekonomi yang lebih adil, menarik lebih banyak pelaburan dan menghentikan pelanggaran hak asasi manusia sekiranya dipilih sebagai Perdana Menteri memberi harapan yang begitu tinggi kepada penyokong dan pengundi atas pagar termasuk ahli UMNO yang begitu kecewa dengan kegagalan Perdana Menteri menguruskan pentadbiran negara dengan berkesan khususnya kegagalan mengawal inflasi dan kenaikan harga barangan keperluan harian.

Terdapat satu garis pemisah yang jelas antara PRU Ke-11 dan PRU Ke-12 yang memperlihatkan PAS telah berubah dari sebuah parti politik Islam yang dilihat agak sempit dan tidak bertolak ansur terhadap pendirian kerasnya dalam hal-hal tertentu seperti konsep 'Negara Islam', telah menjadi sebuah parti yang berupaya menerajui perubahan dengan mewujudkan program-program yang menggabungkan elemen-elemen progresif dan humanistik. Konsep 'Negara Berkeadilan' dan slogan 'PAS For All' ternyata berjaya mengendurkan ketakutan bukan Islam kepada PAS manakala hubungan erat PAS dengan parti-parti politik sekular lain dan NGOs melalui 'tahaluf' berjaya menarik simpati pengundi bandar, kelas menengah dan juga pengundian rentas kaum. PAS pada PRU Ke-12 berjaya mengendurkan dan menghapuskan prejudis pengundi Cina dan India terhadap parti tersebut dan berjaya mengetengahkan keadilan Islam yang menzahirkan PAS sebagai sebuah parti untuk semua. Berasaskan prinsip memperjuangkan keadilan sejagat yang menjadi teras kepada syariah, PAS mengetengahkan formula pemahaman budaya dan agama melalui pentas politik rentas kaum. Oleh kerana PAS mengambil sikap yang sederhana dalam isu perkauman malah menentang sikap melampau yang membawa kepada kebencian, pewajaran untuk penindasan kaum lain dalam amalan politik perkauman, peningkatan kesedaran dan sikap yang kritikal kaum bukan Melayu terhadap UMNO dan Barisan Nasional telah membuka peluang kepada PAS untuk mendekati mereka dan hasilnya, PAS diterima masyarakat bukan Islam dan ini dapat dilihat melalui penubuhan Dewan Himpunan Penyokong PAS (DHPP) yang membuktikan bahawa PAS bukanlah sebuah parti perkauman.

Peningkatan ketara undi yang diperolehi oleh PAS di kawasan majoriti Cina adalah penyumbang utama kepada kekalahan Barisan Nasional di Parlimen Titiwangsa. Kemerosotan sokongan kaum Cina terhadap Barisan Nasional selain di dorong oleh keinginan mahu berubah kerana tidak berpuas hati dengan ketidakmampuan kerajaan memenuhi aspirasi rakyat, keadaan ekonomi negara yang merosot, kenaikan harga barangan dan kadar inflasi yang tinggi, juga disebabkan keyakinan masyarakat tersebut terhadap dasar-dasar dan sikap PAS yang lebih terbuka berbanding UMNO khususnya dalam isu pendidikan Cina. Masyarakat India pula tidak berpuas hati dengan Barisan Nasional kerana ramai dari

masyarakat itu terus terbelit dengan pelbagai jenis masalah sosial dan ekonomi tanpa pembelaan sejak sekian lama.

Sokongan terhadap Barisan Nasional juga terus merudum ekoran kegagalan kerajaan menyelesaikan beberapa isu pembangunan di Titiwangsa terutamanya isu Kampung Baru yang begitu menyentuh emosi orang Melayu di Kuala Lumpur. Isu Kampung Baru menjadi senjata pembangkang yang paling berkesan untuk menunjukkan kepada rakyat bahawa kerajaan gagal membela nasib orang Melayu yang terus tersisih dalam arus pembangunan di kota metropolitan. Selain itu, ketidakupayaan Perdana Menteri Datuk Seri Abdullah Ahmad Badawi menangani isu-isu ekonomi seperti kenaikan harga minyak, barangan keperluan harian dan kadar tol telah menekan kehidupan rakyat terutama golongan pertengahan dan bawahan. Tekanan akibat peningkatan kos hidup ini telah dimanfaatkan sepenuhnya oleh PAS bagi membangkitkan perasaan tidak puas hati dan sentimen anti-kerajaan.

Serangan-serangan media arus perdana sama ada media elektronik atau media cetak berjaya dikendurkan oleh PAS melalui penggunaan media baru seperti internet dan blog sebagai medium penyampai maklumat berkesan kepada penduduk di kawasan bandar kerana berupaya memaparkan isu-isu dan berita dengan begitu pantas kepada khalayak pembaca. Selain dari ribuan gerila siber pro-pembangkang, kempen-kempen PAS juga banyak dibantu oleh web-web blog beberapa individu berpengalaman mesra UMNO yang menjadi pengkritik kerajaan. Faktor kemenangan PAS juga dibantu oleh imej kepimpinan Datuk Nik Abdul Aziz Nik Mat yang melambangkan kepimpinan PAS yang penuh integriti, akaunbiliti dan ketelusan dalam melaksanakan tanggungjawab pemerintahan. Dalam kempen pilihan raya, aspek kepimpinan PAS yang berintegriti sering dibandingkan dengan kepimpinan UMNO Titiwangsa (Datuk Astamam Aziz) dan UMNO Wilayah Persekutuan (Tan Sri Isa Samad) yang bergelumang dengan amalan rasuah. PAS juga mempunyai kelebihan dari penampilan calonnya yang profesional dan mampu menarik pengundi wanita. Pergolakan kepimpinan UMNO bahagian Titiwangsa dalam penentuan calonnya juga menjadi faktor yang melemahkan kekuatan UMNO dalam menghadapi PAS dalam PRU Ke-12 di Parlimen Titiwangsa.

Pada PRU 2013, tsunami politik masih berterusan dengan peningkatan undi serta majoriti undi kepada Pakatan Rakyat di kawasan majoriti etnik Cina yang bertambah sekali ganda berbanding PRU 2008, namun BN masih berjaya merampas kembali kerusi Parlimen Titiwangsa daripada PAS menjadikan mereka mendapat tambahan satu kerusi kepada 2 kerusi. PRU ke-13, 2013 merupakan PRU paling sengit dalam sejarah pilihan raya umum di Malaysia dan disifatkan sebagai 'ibu' kepada kesemua 13 PRU yang telah diadakan di negara ini. PRU ke-13 juga mencatatkan penyertaan jumlah calon paling ramai dalam sejarah politik tanah air dengan penyertaan 579 calon bagi kerusi Parlimen dan 1321 calon di kerusi Dewan Undangan negeri (DUN) termasuk 189 calon bebas di kedua-dua kerusi tersebut. Keputusan PRU ke-13 menunjukkan BN masih mengekalkan status quo di peringkat nasional dengan memenangi 133 kerusi Parlimen dan 275 kerusi DUN namun mengalami penurunan penguasaan jumlah kerusi kedua-dua perwakilan tersebut seterusnya gagal mendapat majoriti dua pertiga kerusi Parlimen. Fenomena ini berlaku apabila gabungan parti-parti pembangkang iaitu Pakatan Rakyat/PR (PKR, DAP dan PAS) berjaya menguasai 12 daripada 14 kerusi Parlimen di kawasan ibu negeri kecuali Johor Bahru dan Kangar. Keadaan ini digelar sebagai 'tsunami politik bandar'.

Tsunami politik bandar berlaku adalah disebabkan faktor akses sumber maklumat politik daripada media alternatif seperti facebook, twitter, laman web, blog dan juga SMS di samping faktor sokongan padu pengundi etnik Cina bandar dan sokongan golongan profesional dan pengundi muda. Kos sara hidup yang tinggi dan manifesto Pakatan Rakyat seperti penurunan harga bahan api, penurunan harga kereta, pentadbiran yang lebih adil dan telus juga menjadi faktor kemenangan Pakatan Rakyat dalam PRU ke-13 di kawasan bandar. Keputusan PRU 2013 di Kuala Lumpur menunjukkan BN terus tewas di kawasan bandar dengan majoriti yang lebih besar namun berjaya merampas kembali kerusi Parlimen Titiwangsa daripada PAS.

Kesimpulan

Sejarah perkembangan politik Kuala Lumpur dari pra kemerdekaan sehingga 2013 memaparkan senario yang begitu menarik dan agak berbeza dengan negeri-negeri lain di negara ini. Pertarungan dalam kancah politik demokrasi Kuala Lumpur memperlihatkan tahap kematangan dan kesedaran politik yang tinggi di kalangan penduduknya yang bersifat *multi-racial*. Pilihan raya umum 2008 yang ke-12 merupakan pilihan raya yang dilihat telah berjaya memecahkan tembok perkauman politik negara termasuk di Kuala Lumpur apabila BN tewas di 10 kawasan Parlimen dan hanya menang di Setiawangsa yang dibantu oleh undi. BN yang selama ini kebal di kawasan campuran termasuk di Kuala Lumpur, telah tewas di kesemua kerusi campuran tersebut. Isu nasional seperti isu tuntutan Hindu Right Action Force (Hindraf) terhadap hak asasi orang India yang mempengaruhi kalangan pengundi India, isu-isu sentimen perkauman yang dicituskan pembangkang di Pulau Pinang yang mempengaruhi para pengundi Cina di negeri-negeri lain, isu kenaikan harga petrol yang tinggi yang mempengaruhi harga barang keperluan, isu kenaikan bayaran tol yang drastik juga telah mempengaruhi keputusan politik pengundi. Isu-isu ini telah memberi kesan yang mendalam kepada kehidupan seharian mereka. Daripada isu-isu ini, pengundi telah memainkan peranan mereka sebagai 'pengguna'. Pengundi kali ini beranggapan bahawa jika keperluan hidup mereka dibebankan maka pilihan raya umumlah tempat mereka terjemahkan atau luahkan isi hati mereka iaitu melalui undi protes. PRU 2013 yang meneruskan lagi 'tsunami gelombang kedua' dengan PR terus menguasai Kuala Lumpur dengan peningkatan undi dan majoriti terutamanya kepada PKR dan DAP dengan istilah yang popular dikenali sebagai 'tsunami politik Cina' atau 'tsunami politik bandar'.

Penghargaan

Penghargaan kepada dana penyelidikan DPP-2013-189 Pilihan Raya Umum ke-13: Politik Lama vs. Politik Baru.

Rujukan

- Almanak Keputusan Pilihan Raya Umum Parlimen & Dewan Undangan Negeri 1959-1999 (2004) Anzagain Sdn. Bhd., Kuala Lumpur.
- Amer Saifude Ghazali (2008) Politik etnik dalam Pilihan Raya Parlimen 2008 di Malaysia: Suatu analisis. In: Worrain Hj. Kabul, Shireen Haron, Mat Zin Mat Kib, Abdul Kadir Rosline (eds) *Prosiding seminar politik Malaysia: Landskap politik Malaysia pasca Pilihan Raya ke-12*, Pusat Penerbitan Universiti (UPENA), Universiti Teknologi MARA, Sabah.
- Fernando JM (2011) Pola pengundian dan isu-isu dalam Pilihan Raya Umum Malaysia ke-12. In: Joseph M. Fernando, Zulkanain Abdul Rahman, Suffian Mansor (eds) *Pilihan Raya Umum Malaysia ke-12: Isu dan pola pengundian*. Penerbit Universiti Malaya, Kuala Lumpur.
- Ghazali Mayudin (2007) Pilihan Raya Umum 1999 dan 2004: Pengekalan demokrasi dan kemakmuran di Indonesia dan Malaysia. In: Armida S. Alisjahbana, Ramdan Panigoro, Parikesit (eds) *Indonesia dan Malaysia dalam era globalisasi dan desentralisasi: Mewujudkan kemakmuran bersama (Buku 2: Isu dan permasalahan politik, hukum dan budaya)*. Kantor Pembantu Rektor Bidang Kerjasama UNPAD, Bandung, Indonesia.
- Junaidi Awang Besar, Rosmadi Fauzi, Amer Saifude Ghazali, Mazlan Ali (2013) Analisis sejarah perkembangan fizikal, sosioekonomi dan politik di Kuala Lumpur. 4th Social, Development and Environmental Studies International Conference 2013. Organized by School of Social, Development and Environmental Studies, Faculty of Social Sciences and Humanities, The National University of Malaysia, Bangi. 19 March.

- Leon Combe (1981) *13 May 1969: A historical survey of Sino-Malay relations*. Heinemen Asia, Singapore.
- Malay Mail (1961) 11 April.
- Mazlan Ali, Zulkanain Abdul Rahman, Amer Saifude Ghazali (2012) Perkembangan politik Kuala Lumpur, 1969-1999. *Demokrasi dan Pilihan Raya* **1**(1), 27-42.
- Means GP (1976) *Malaysian politics*. Hodder and Straughton, London
- Mohd Fuad Mat Jali, Yalvema Miaz (2007) Pilihan Raya Umum 1999 dan 2004: Pengekalan demokrasi dan kemakmuran di Indonesia dan Malaysia. In: Armida S. Alisjahbana, Ramdan Panigoro, Parikesit (eds) *Indonesia dan Malaysia dalam era globalisasi dan desentralisasi: Mewujudkan kemakmuran bersama (Buku 2: Isu dan permasalahan politik, hukum dan budaya)*. Kantor Pembantu Rektor Bidang Kerjasama UNPAD, Bandung, Indonesia:
- Ramlah Adam (2004) *Biografi politik Tunku Abdul Rahman Putra*. Dewan Bahasa dan Pustaka, Kuala Lumpur.
- Ratnam KJ (1965) *Communalism and the political process in Malaysia*. University of Malaya Press, Singapore.
- Report on Parliamentary and State Election 1959 (1960) Pencetak Kerajaan, Kuala Lumpur.
- Report of the Parliamentary (Dewan Rakyat) and State Legislative Assembly General Election 1964 of the States of Malaya (1965) The Election Commission 1965, Kuala Lumpur.
- Sivamurugan Pandian (2010) Malaysia's 12th General Election: An analysis. *European Journal of Social Sciences* **14**(4), 508-523.
- SPR (2007) *50 tahun demokrasi dan pilihan raya di Malaysia*. Suruhanjaya Pilihan Raya Malaysia, Putrajaya.
- Suruhanjaya Pilehanraya (1969) *Penyata Pilehanraya Umum Dewan Ra'ayat dan Dewan Undangan Negeri bagi negeri-negeri Tanah Melayu, Sabah dan Sarawak tahun 1969*. Suruhanjaya Pilehanraya, Kuala Lumpur.
- Vasil RK (1974) *Politics in plural society*. Oxford University Press, Kuala Lumpur.